
**Олександра ЯНКОВИЧ,
Ірина КУЗЬМА**
(Тернопіль, Україна)

ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ МАКДОНАЛЬДИЗАЦІЇ ТА ГУМАНІЗАЦІЇ НА ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У галузь вищої освіти все частіше проникають терміни зі сфери послуг. Це пов'язано з тим, що для нової соціальної формації характерний «перегляд пріоритетів: від виробництва товарів до виробництва послуг» [2., с. 172]. «Макдональдизація освіти», «маркетингізація освіти», «супермаркет ідей» – такі терміни використовуються у системі підготовки майбутніх фахівців. Запити здобувача порівнюються з потребами споживача. Макдональдизації вищої освіти притаманні як переваги, так і суттєві недоліки. Водночас науковці констатують необхідність посилення гуманізації освіти як чинника протистояння «перетворення освіти на інструментальну категорію технологічних і ринкових відносин» [2, с. 127].

Доцільно проаналізувати: макдональдизація чи гуманізація домінують у підготовці майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти, що особливо важливо, адже саме від вихователів та вчителів початкових класів залежить становлення особистості дитини, здатність досягати життєвого успіху.

Термін «макдональдизація», упродовження Дж. Рітцером у 1993 р., набув популярності в останні два десятиріччя. Його аналізують як українські (О. Борисова, В. Величко, Д. Шевчук тощо), так і зарубіжні (Ю. Блясяк (Ju. Błasiak), В. Вельскоп (W. Welskop), К. Крупіцька (K. Krupicka), А. Собчак (A. Sobczak) та ін.) учені.

Зокрема, О. Борисова зауважила, що він «позначає розповсюдженість по світу функціональних принципів діяльності «Макдональдсу» та їх перетворення в установки організації суспільного життя» [1, с. 3]. Такими принципами є ефективність, прорахованість, передбачуваність, контроль. Учена виявила негативні наслідки макдональдизації, зазначивши: «Імітація освітньої діяльності стає все більш масштабним явищем, водночас формальні показники при цьому тільки зростають. Так студенти прагнуть успішно здати іспити і отримати диплом, але мало хто з них замислюється про реальні знання; викладачі прагнуть виконати навчальне навантаження і зробити певну кількість наукових публікацій, але мало хто з них думає про реальний вплив на студентські уми і реальний приріст наукового знання» [1, с. 5].

В. Вельскоп висловив занепокоєння, що сучасні заклади освіти все більше нагадують торгові центри, у яких можна вибрати те, що необхідно. Відбувається перехід від традиційних стосунків учень / студент – вчитель / викладач до стосунків клієнт – постачальник, а підхід «клієнт завжди має рацію» є ефективним показником очікувань студентів, даючи їм те, що вони хочуть [5, с. 320–321]. Учений привернув увагу до того, що плюралізм ідей, думок, поглядів, можливість вибирати методики викладання, незалежність висловлювань замінені освітою, перетвореною на продукт у формі готових концепцій чи проектів [5, с. 327].

Важливими шляхами зменшення негативного впливу процесу макдональдизації є реалізація в освіті креативності, упродовження інновацій, забезпечення гуманізації у поєднанні з альтруізмом. Водночас проблема гуманізації освіти набуває все більшої актуальності, зважаючи на те, що «характерною особливістю сучасного суспільства є поступова втрата духовно-моральних, історичних та культурно-гуманітарних пріоритетів і цінностей» [2, с. 169].

Досліджуючи процеси гуманізації вищої освіти, Н. Фіалко зауважила: «Важливий недолік полягає в тому, що суспільство часто розглядає освіту ... виключно як засіб підготовки людини до професії. Це – спрощений підхід, позаяк покликання освіти полягає не тільки й навіть не стільки в професійній підготовці і

навіть не в підготовці до життя в цілому, а в тому, щоб допомогти людині поліпшити як світ, так і себе в цьому світі» [2, с. 152].

Отже, учені у своїх розвідках розглядають проблеми макдональдизації та гуманізації вищої освіти. Причому макдональдизацію освіти ототожнюють із дегуманізацією: перетворення освіти на інструментальну категорію технологічних і ринкових відносин, втрата гуманістичного смислу освіти, унаслідок чого вона перетворюється на утилітарне засвоєння вузького спектра професійних знань і навичок [2, с. 72].

Проте у працях науковців не розглядається вплив макдональдизації і гуманізації на систему підготовки майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти. Оцінювання її якості безперечно відбувається на основі кількісних показників із використанням тестів, рейтингів студентів, викладачів тощо. Науково-педагогічні працівники повинні відповідати чотирьом-п'ятьом пунктам акредитаційних вимог, вони орієнтуються на потреби здобувачів; студенти обирають вибіркові дисципліни відповідно до своїх запитів тощо.

Водночас урізноманітнюються форми, методи освітнього процесу: реалізуються інтегровані заняття з участю студентів Польщі, України; ігрові дійства, проектна діяльність, методи фасилітації, педагогіка емпauerменту; забезпечується взаємозв'язок формування компетентностей сталого розвитку та англomовної компетентності; культури миру, культури безпеки та культури здоров'я тощо [4, с. 744], [3, с. 581].

Для виявлення, який процес домінує: гуманізації чи макдональдизації освіти, у ТНПУ імені Володимира Гнатюка у квітні 2024 р. було проведено анкетування серед студентів-випускників бакалаврату, що навчалися за спеціальностями 012 Дошкільна освіта та 013 Початкова освіта. У ньому взяли участь 72 респонденти. Їм було запропоновано відповісти на питання: «Що, на вашу думку, переважає в суспільстві: практичний інтерес, матеріальні цінності (гроші), прагнення досягнути власного добробуту чи альтруїзм, педагогіка серця?»

52 студенти (72,2 %) вважають, що в суспільстві переважають практичний інтерес, матеріальні цінності (гроші), прагнення до-

сягнути власного добробуту на противагу альтруїзму, педагогіці серця. На думку 20 респондентів (27,8 %), все-таки переважають альтруїзм, спілкування «від серця до серця». Отже, закономірно, що й у сфері вищої освіти відчутним є вплив макдональдизації.

Наступним питанням було: «У середовищі, яке вас оточує (наприклад, студентська група), переважають практичний інтерес, матеріальні цінності (гроші), прагнення досягнути власного добробуту чи альтруїзм, педагогіка серця?» На думку 40 респондентів (55,6 %), переважає альтруїзм, прагнення творити добро. Водночас 32 студенти (44,4 %) відповіли, що переважають практичний інтерес, матеріальні цінності (гроші).

Респонденти активно пропонували шляхи гуманізації суспільства й освіти (останнє відкрите запитання анкети). А для цього, на їхню думку, необхідно створювати спільноти, які об'єднували б людей на основі цінностей любові, милосердя; разом із дітьми робити добрі справи: допомогати тим, хто потребує; здійснювати пожертви на благодійність або навіть просто підтримувати інших у важкі часи; важливими є проектна діяльність, написання книг про Героїв війни, що віддали своє життя за Україну. А ще багато важить власний приклад: необхідно починати з себе і творити добро людям.

Отже, на підготовку майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти впливають процеси маркетизації (макдональдизації) та гуманізації. Дослідженням виявлено необхідність посилення гуманізації, упровадження інноваційних форм і методів роботи для її реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисова О.В. «Макдональдизація» вищої освіти: причини, суть, наслідки. *Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку. Матеріали II Міжнародної наукової конференції. 27–28 березня 2020 р. м. Дніпро. Частина I.* / наук. ред. О.Ю. Висоцький. Дніпро : СПД «Охотнік», 2020. С. 3–5. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/materiali%20conf/2020/10_1_osvita_i_nauka_1.pdf

2. Фіалко Н.А. Гуманізація вищої освіти: змістовно-функціональні аспекти: дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.10 – філософія освіти.

Київ, 2015. 210 с. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2019/01/Fialko_29.12.2015_disertac.pdf

3. Янкович О.І., Винничук О.Т., Кузьма,І.І. Розвиток у майбутніх учителів та вихователів культури миру в закладах вищої освіти України та Польщі. «Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)». 2023. № 15 (33) С. 580-590. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/30972>

4. Chaikowska H., Levchyk I., Adamska Z., Yankovych O. Formation of sustainable development competencies in Ukrainian English for specific purposes students. *International Journal of Sustainability in Higher Education*. November. 2023. P. 744–766. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJSHE-07-2023-0306/full/html>

5. Welskop W. Makdonaldyzacja polskiego systemu edukacyjnego. [McDonaldization of the Polish Educational System]. *Studia Edukacyjne*. 2017. № 44. S. 317–328. URL: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/mtheus,%7B\\$userGroup%7D,+SE+44+2017+Welskop-1.pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/mtheus,%7B$userGroup%7D,+SE+44+2017+Welskop-1.pdf)